

En statistisk Belysning af nogle økonomiske og sociale Forskelligheder mellem København og Frederiksberg.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forenings Møde
d. 19. November 1896.

Ved

Cordt Trap.

København og Frederiksberg ere, som bekendt, to Kommuner, der styres efter aldeles forskellige Lovgivningsregler: København Landets Hovedstad med sin delvis fra alle Landets øvrige Byer forskellige Lovgivning; Frederiksberg en Flække, for hvilken der dog naturligvis paa forskellige Omraader gælder særlige Regler; men samtidigt udgøre de to Byer — økonomisk og socialt — en Enhed som de vigtigste Led i den samlede bymæssige Bebyggelse, der tillige omfatter Sundbyerne og Utterslev. Det er klart, at det for Statistiken er af største Betydning at vinde Indsigt i hele denne samlede Organismes Liv, og at udelukkende Viden om en enkelt, selv den vigtigste Del af den, dog altid maa blive et Stykværk, ikke alene fordi der kommer til at mangle noget i Billedets Totalitet, men ogsaa fordi Kundskab til hver enkelt Del er nødvendig til Forstaaelse

af de andre Dele. Navnlig vil det for en Statistiker, der behandler København, altid være et stort Savn at undvære Oplysninger om Frederiksberg, hvis Forhold paa saa mange Maader ere indvævede i Hovedstadens.

Som bekendt har Paabegyndelsen af en fælles Statistik for København og Frederiksberg sin Oprindelse noget tilbage i Tiden. Folketællingen i 1885 omfattede tillige Nabokommunerne, og i Tabelværk til Københavns Statistik Nr. 8 har nuværende Direktør for Statens Statistiske Bureau Rubin, som daværende Chef for Kommunens statistiske Kontor, for den egenlige Befolkningsstatistikens Vedkommende gjort Rede for denne Tællings Resultater, paa den ene Side for Hovedstaden, paa den anden for Frederiksberg, Sundbyerne og Utterslev. Da Afholdelsen af Folketællingen af 1895 for København nærmede sig, knyttedes der ligeledes Forhandlinger med Nabokommunerne om disses Tilslutning til Tællingen, og Resultatet blev, at enslydende Skemaer, saa vel vedrørende Befolknings- som Beboelses- og Huslejestatistiken, bleve omdelte i Hovedstaden og de ovennævnte omgivende Kommuner. Frederiksberg Kommune gik videre ind paa at yde et pekuniært Bidrag til Sagens Gennemførelse. I det sidste Aar er et nyt Led føjet ind i dette Samarbejde paa Statistikkens Omraade mellem København og Frederiksberg, idet Frederiksberg Kommunalbestyrelse har anmodet om, og Københavns Magistrat, med Samtykke fra Borgerrepræsentationen, er gaaet ind paa, at københavnske og frederiksbergske Forhold behandles Side om Side i de »Statistiske Oplysninger«, som Køben-

havns Magistrat udgiver for Aarene 1891—95 gennem Kommunens statistiske Kontor. For mit eget Vedkommende har jeg, som det vil forstaaes af de foranførte Udtalelser, hilst denne Foranstaltning med Glæde.

Det vil maaske derfor findes naturligt, at jeg, da Nationaløkonomisk Forening gjorde mig den Ære at anmode mig om et Foredrag, valgte at give en Sammenstilling af visse økonomiske og sociale Forhold i Hovedstaden og paa Frederiksberg, som for første Gang foreligge behandlede i ensartet Form for de to Kommuner.

Som bekendt er Frederiksberg, hvis man da betragter den som et selvstændigt Hele, næst København Landets største By; den havde efter Folketællingen i 1895 56,100 Indvaanere eller omtrent $\frac{1}{6}$ af Hovedstadens Befolkning. Gaar man et halvt Hundred Aar tilbage i Tiden, svarede Frederiksberg ikke alene af Navn, men ogsaa af Gavn, til sin administrative Betegnelse. Medens København i 1845 allerede var en stor By med c. $1\frac{1}{4}$ Hundretusinde Indbyggere, rummede Frederiksberg kun efter Folketællingen samme Aar siger og skriver 2513 levende Sjæle. I den følgende Tid, navnlig fra Midten af Halvtredserne, voxede Byen stærkt ved meget betydelige Indvandringsoverskud, og dette har holdt sig lige til den allernyeste Tid. I 1890—95 havde Frederiksberg et Indvandringsoverskud af over 7000 Personer, absolut set omtrent det dobbelte mod Københavns og over 3 Gange saa stort som Kommunens eget Fødselsoverskud, medens København derimod i samme Periode havde et Fødsels-

overskud mellem 4 og 5 Gange saa stort som Indvandringsoverskuddet. Langt frem i Tiden beholdt Frederiksberg, trods den stærke Indvandring, væsenlig sit Særpræg som den velhavende Villaby — Pensionisternes og Kapitalisternes fredhelligede Sted. Endnu paa et saa fremskredet Tidspunkt som i Aaret 1880 udgjorde den store Erhvervsgruppe Embeds- og Bestillingsmænd med de dertil sig sluttende liberale Erhverv i Forening med Pensionist- og Kapitalistgruppen c. 32 pCt. eller omtrent en Tredjedel af samtlige Forsørgere, og lægger man hertil Tyendet i de paagældende Husstande, kommer man til det overraskende Resultat, at over 44 pCt. af hele Forsørgergruppen tilhørte de to ovennævnte Grupper eller vare i deres Brød. Ret illustrerende er det jo ogsaa, at Tyendet udgjorde flere Personer end Medhjælpere i Industri og Omsætning tilsammen — til Sammenligning oplyses, at i Aaret 1895 vare de nævnte Samfundsklasser i Hovedstaden tre Gange saa talrige som Tyendet. Allerede disse Tal indeholde tilstrækkeligt Bevis for, at Frederiksberg den Gang i fortrinlig Grad var Tilholdssted for Samfundsklasser, der i alt Fald for en stor Del tilhøre Samfundets mere velhavende Lag. Men efter Aaret 1880 har der jo rejst sig nye Bydele med store kaserneagtige Bygninger, og som i fortrinlig Grad maa betegnes som Tilholdsstedet for en Arbejderbefolkning — jeg tænker her navnlig paa det folkerige Kvarter omkring Falkoneralléen, hvis Tilblivelse væsenlig skyldes Aarene 1883—88 — og det Spørgsmaal rejser sig nu med Krav paa en vis Interesse: Hvilken Indflydelse har denne Tilvæxt øvet paa Frederiksberg

Kommune, har denne udviklet sig til en social Organisme, væsenlig ensartet med det sammenbyggede København, hvor de forskellige Samfundsklasser, Rige og Fattige, findes i samme Blanding som i Hovedstaden, eller er Præget af dens Opvæxt endnu delvis bevaret.

For at faa noget at vide om den sociale Lagdeling i de to Kommuner er det da naturligt at henvende sig først til den for Hovedstaden og Frederiksberg udarbejdede fælles Erhvervsstatistik, og der skal da her — i knappe Træk — gives nogle Oplysninger om, hvorledes Forsørgerne fordele sig imellem de store Erhvervsgrupper, i hvilke man plejer at dele Befolkningen.

I København var der — naar bortses fra Personer under det Offenliges Forsyn eller Tilsyn — efter Folketællingen i 1895 159.399 Forsørgere. Af disse faldt 12,6 pCt. paa de immaterielle Erhverv, 6,8 pCt. paa Kapitalist- og Pensionistsgruppen, 35,2 pCt. paa Industri og Haandværk, 19,1 pCt. paa Handel og Omsætning, 11,4 pCt. paa Daglejerne, 12 pCt. paa Tyendet og 2,9 pCt. paa de øvrige Erhverv. Af de 35,2 pCt., der tilhørte Industrien, faldt de 6,6 pCt. paa Hovedpersonerne, de 28,6 pCt. paa Medhjælperne; af Omsætningsgruppen faldt 7,5 pCt. paa Hovedpersonerne, 11,6 pCt. paa Medhjælperne.

For Frederiksberg, hvis Forsørgertal var 24.791, er Fordelingen mellem Samfundsgrupperne en væsenlig forskellig. Her møde de immaterielle Erhverv op med en Procentstyrke paa 15,4, Kapitalist- og Pensionistgruppen med 11,7, Haandværk og Industri med 27,3, Handel og Omsætning med 16,1, Daglejerne

med 8,5, Tyendet med 16,6 og de øvrige Erhverv med 4,4 pCt.

Disse Tal betyde, at der er tre Grupper Forsørgere, der have et stærkt Forspring paa Frederiksberg fremfor i København: I. de immaterielle Erhverv, II. Kapitalist- og Pensionistsgruppen, III. Tyendet. Af disse Grupper har Kapitalist- og Pensionistgruppen den største Overvægt, nemlig c. 70 pCt., Tyendet henimod 40 pCt., de immaterielle Erhverv lidt over 20 pCt.

Frederiksbergs Overvægt for de immaterielle Erhverv er i Virkeligheden større end angivet, idet Soldater og Matroser og dermed ligestillede regnes ind under denne Gruppe. Holdes disse ude af Beregning, faar Frederiksberg et Plus af 37 pCt. Blandt de immaterielle Erhverv er atter Embedsstanden relativt stærkest repræsenteret; den udgør nemlig 2,6 pCt. af hele Forsørgergruppen paa Frederiksberg mod 1,5 pCt. i København. Det noget større Tyendehold hos Embedsklassen paa Frederiksberg berettiger maaske til den Slutning, at man her gennemsnitlig har at gøre med Standens lidt mere velhavende Lag.

Indenfor Kapitalist- og Pensionistgruppen paa Frederiksberg er det Kapitalisterne, der ere stærkest dominerende i Forholdet til Hovedstaden; de udgøre ikke mindre end 7,1 pCt., tilligemed deres Tyende imellem 10 og 11 pCt., af den hele Forsørgergruppe; for København ere de tilsvarende Tal 3,6 og lidt over 5 pCt.

Derimod har Hovedstaden Overvægten for de tre store Grupper: Industri og Haandværk, Handel og Omsætning samt Daglejerne. Størst er Københavns Overvægt for den sidste Gruppes Vedkom-

mende, nemlig c. 34 pCt., lige derefter følger Industri og Haandværk med et Plus af c. 29 pCt. og til sidst Handel og Omsætning med c. 19 pCt.

Medens Antallet af Medhjælpere i Industri og Haandværk udgør et betydeligt større Procenttal af Forsørgerne i København end paa Frederiksberg, 28.6 mod 22.9, er Hovedpersonernes Overvægt dog endnu større. For hver Hovedperson i den industrielle Gruppe er der i København 4,3, paa Frederiksberg 5,2 Medhjælpere. Dette skyldes dels den Omstændighed, at forskellige Haandværk, hvori Medhjælpernes Tal er forholdsvis lille, ere meget svagt repræsenterede paa Frederiksberg, jeg nævner her eksempelvis Skomagere, hvoraf Tallet er relativt to Gange, Skræddere, hvoraf det er relativt 3 Gange saa stort i Hovedstaden som paa Frederiksberg, ligesom ogsaa det overordenlig store Antal Syersker i København — en Gruppe, i hvilken Hovedpersonernes Tal i Forhold til Medhjælpernes er meget lille — vil bidrage til forholdsvis at bringe Medhjælpertallet ned i Hovedstaden; Syerskernes Tal var 9590 i København mod kun 780 paa Frederiksberg. Men dertil kommer, at Frederiksberg er Hjemstedet for mange tildels betydelige Fabriker. Eksempelvis kan anføres flere store Væverier, t. Ex. Rubens, videre Alumina, Ferslews Papirfabriker, Carl Lunds Fabriker med mange andre. Antallet af Væveriarbejdere er relativt mer end dobbelt saa stort paa Frederiksberg som i København, af Porcellænsarbejdere endog absolut set større.

Tænker man sig Medhjælperne i Industri og Haandværk, Handel og Omsætning samt Jordbrug

og Fiskeri tilligemed Daglejerne samlede i én stor Gruppe, der væsenlig kan siges at bestaa af Arbejderstanden og dermed ligestillede, udgør denne for Hovedstaden c. 52 pCt., for Frederiksberg derimod kun c. 42 pCt. af samtlige Forsørgere. Naturligvis vil der ogsaa paa den anden Side Linjen findes Personer, som ikke ere bedre stillede end Arbejderne; men for den økonomiske og sociale Lagdeling ville de anførte Procenttal dog være ret karakteriserende.

Af Hovedstadens Forsørgergruppe tilhørte 39,6 pCt., af Frederiksbergs 41,9 pCt. Kvindekønnet. Naar det smukke Køn saaledes indtager en noget mere fremskudt Stilling i den samlede Forsørgergruppe paa Frederiksberg end i København, skyldes dette dog udelukkende det kvindelige Tyendes store Overvægt i den førstnævnte Kommune. Holder man Tyendet ude af Betragtning, kommer man tværtimod til det Resultat, at Kvinderne i Forsørgergruppen ere noget stærkere repræsenterede i Hovedstaden end i Søsterkommunen.

Berettigede de anførte Resultater paa Erhvervsstatistikens Omraade allerede paa Forhaand til at antage, at man paa Frederiksberg gennemsnitlig har at gøre med mere velhavende Befolkningslag end i København, støttes dette yderligere ved de Oplysninger, jeg besidder til Sammenligning af Indtægtsforholdene i de to Kommuner, og som ere fremkomne ved de til Brug for Skatteansættelserne foretagne Indtægtsvurderinger. Nu er Forholdet som bekendt dette, at medens man i Hovedstaden staar overfor en ren Indkomstskat, har den personlige Skat i Frederiksberg Kommune Karakteren af en Formue- og Lejlig-

hedsskat, der bør tage Hensyn til alle de individuelle Momenter, der paavirke Skatteevnen. At Skatteansættelsen paa Frederiksberg desuagtet kan benyttes som Maalestok for Indkomstforholdene, ligger deri, at den — ligesom Tilfældet er i Købstæderne — bygges paa en Vurdering af de Skattepligtiges virkelige Indtægter som første Grundlag. I en saa stor Kommune som Frederiksberg har man nødvendigvis væsenlig maattet basere Formue- og Lejlighedsskatten paa Indtægtsvurderinger med Hensyntagen til enkelte, let haandgribelige Momenter, der paavirke Skatteevnen, som Indtægtens Oprindelse — om den stammer fra personlig Virksomhed eller fra Formue — samt Børnenes Antal, hvilket naturligvis ikke udelukker, at ogsaa andre Forhold kunne komme til at spille en Rolle ved Skatteansættelsen.

Benyttelsen af Skatteansættelserne til Sammenligning mellem Indkomstforholdene i de to Kommuner støder imidlertid strax paa den Vanskelighed, at Skattegrænsen nedad er forskellig. Medens denne Grænse i København altid er den samme, nemlig 800 Kr., bevæger den frederiksbergske Formue- og Lejlighedsskats Minimalgrænse sig, efter de individuelle Forhold, fra 700 til 1400 Kr., idet enlige Personer allerede betale Skat, naar de besidde den førstnævnte Indtægt, medens Familier med 7 Børn eller derover først maa bløde, naar de naa en Indtægt af mindst 1400 Kr. En Sammenligning kan derfor med Sikkerhed kun foretages for Indtægter paa 1400 Kr. og derover.

I København var i 1895 Antallet af de Personer, der havde en antagen Minimalindtægt af 1400 Kr.,

19,386, og de havde en samlet Indtægtsmasse af 91,574,000 Kr.; i Frederiksberg Kommune vare de tilsvarende Tal for Skatteaaret 1895—96 4,482 Personer med en Indtægtsmasse af 16,484,000 Kr. I Hovedstaden havde kun 5,8 pCt. af den hele Befolkning 1400 Kr. eller mere i Indtægt, for Frederiksberg Kommune var det tilsvarende Tal 8,0 pCt. Stiller man de nævnte Skatteydere i Forhold til samtlige Forsørgere, var der i Hovedstaden 12,2, paa Frederiksberg 18,1 pCt. af hele Forsørgergruppen, der havde en Minimalindtægt af 1400 Kr. Deler man Indtægterne i følgende Grupper: 1400 — under 2400 Kr., 2400 — under 4000 Kr., 4000 — under 6000 Kr., 6000 — under 10,000 Kr., 10,000 — under 20,000 Kr., og 20,000 Kr. eller derover, har Frederiksberg, naar man sammenligner Indtægterne med den hele Befolkning, for den laveste Gruppe en Overvægt af 39 pCt., der stiger til 49 pCt. for Gruppen 2400—4000 og til 65 pCt. for Indtægter fra 4000—6000 for derefter at dale til 21 pCt. for Indtægter fra 6000—under 10,000 og 6 pCt. for Indtægter fra 10,000 20,000; endelig har København for Indtægter paa 20,000 eller derover et Plus af over 100 pCt. Medens Frederiksbergs Overvægt for den laveste Indtægtsgruppe svarer til Procenttallet for samtlige Grupper tilsammentagne, er det i Mellemgrupperne, særlig for Indtægter fra 4000—6000 Kr., at Frederiksberg har sit stærkeste Forspring, der for de følgende Grupper aftager, indtil København og Frederiksberg for Indtægter mellem 10,000 og 20,000 Kr. omtrent ere ligestillede, dog med et lille Plus for Frederiksberg,

der forvandler sig til et meget vægtigt Minus for de højeste Indtægter paa 20,000 Kr. og derover.

Indirekte har Indkomststatistiken vist, at Procenttallet af de Forsørgere, der have under 1400 Kr. i Indtægt, maa være adskilligt højere i København end paa Frederiksberg, og dette Resultat harmonerer jo godt med den fra Erhvervsstatistiken hentede Oplysning, at Arbejderklassen udgør et betydelig større Procenttal af Københavns end af Frederiksbergs Befolkning; thi disse Klasser levere dog i alt Fald et forsvindende Kontingent til Indtægterne fra 1400 Kr. og derover; men Indkomststatistiken har ved Siden heraf tilført os ny Belæring om Middelindtægternes og de højere Indtægters Fordeling i de tvende Kommuner.

Den forskellige sociale og økonomiske Lagdeling i Hovedstaden og paa Frederiksberg kan imidlertid ogsaa belyses ad anden Vej. Jeg skal da først fremdrage nogle Oplysninger fra Tyendestatistikens Omraade, idet det forskellige Tyendehold i to hinanden saa nærstaaende Byer som København og Frederiksberg formentlig kan benyttes som en meget god Maalestok til Sammenligning mellem Velstandsforholdene i de tvende Kommuner paa et givet Tidspunkt. Viser den ene Kommune et relativt stort Antal Familier uden Tyende, tyder dette paa, at de ubemidlede Befolkningslag ere stærkt repræsenterede; har den mange Husstande med 1 eller 2 Tjenestefolk, turde det være Bevis for et forholdsvist stort Kontingent af Mellemindtægter; er endelig det store Tyendehold hyppigt, kan man derfra slutte til en større Rigmandsstand; men

en Forudsætning for en Tyendestatistikks Bruge-
lighed som Maalestok for Velstanden er det, at den
kun omfatter Tyende i snævrere Betydning, der, i alt
Fald hovedsagelig, stiller sit Arbejde til sit Herskabs
personlige Brug, ikke Medhjælpere i Beværtninger
og lignende Forretninger, der ofte regnes med til
Tyendet i videre Forstand; de følgende Oplysninger
angaa derfor kun Tyendet i denne snevrere Betyd-
ning. Tillige tages der kun Hensyn til det Tyende,
der bor hos Familien.

Hvad lærer nu Statistiken om dette Forhold i
Hovedstaden og paa Frederiksberg? Der var i
København i det Hele efter Folketællingen af 1895
81,539 Husstande, og af dem var der 69,957, der
slet ikke holdt Tyende, 9 352 med ét Tyende, 1,786
med to, 298 med tre og 146 med mere end tre
Tjenestefolk. Der var altsaa kun 444 Husstande
eller kun c. $\frac{1}{2}$ pCt. af det samlede Antal, der
holdt mere end to Tjenestefolk, og kun lidt over
200 Familier havde mandligt Tyende, Tal, der
iøvrigt ikke tale om skarpe økonomiske Modsætnings-
forhold mellem Samfundsklasserne.

Paa Frederiksberg var Forholdet dette, at der i
det Hele i 1895 fandtes 12 973 Husstande; af dem
vare 9 898 uden Tyende; 2529 havde ét, 473 to, 61
3 og kun 12 havde 4 eller flere Tjenestefolk.

Under ét stiller det sig saaledes, at 23,7 pCt. af
samtlige Husstande paa Frederiksberg holdt Tyende
mod 14,2 pCt. i København. Skiller man de enkelte
Tyendekombinationer ud fra hinanden — idet dog
ingen Forskel gøres mellem mandligt og kvindeligt
Tyende — fremkomme følgende ret interessante Tal:
ca. 19,5 af samtlige Husstande paa Frederiksberg

holdt ét Tyende mod 11,5 i København, 3,6 pCt. Husstande paa Frederiksberg holdt to Tjenestefolk mod 2,2 i Hovedstaden; for begge Grupper er Overvægten for Frederiksberg omkring 70 pCt. Sammenligner man de Familier, der holdt tre Tjenestefolk, er Frederiksberg stadig i Overvægt, men denne Gang kun med omkring 30 pCt. Gaar man endelig til Kombinationen med fire eller flere Tjenestefolk, slaar Forholdet om, og København havde omtrent dobbelt saa stort Tyendehold som Frederiksberg (0,2 mod 0,1 pCt. af samtlige Husstande). Dette Resultat synes paa det bedste at stemme med de fra Erhvervs- og Indkomststatistiken hentede Oplysninger: i København ere de smaa Indtægter i Majoritet, Frederiksberg har en stærk Overvægt for de økonomiske Mellemlag af Befolkningen, medens Hovedstaden atter huser et forholdsvis stort Antal af Familierne med de meget store Indtægter. Som Kuriosum skal jeg her oplyse, at Antallet af løste Hundetegn i 1895 var relativt noget større paa Frederiksberg end i København, idet jeg dog ikke drister mig til at afgøre, om dette skulde være Tegn paa et større Luxusforbrug eller skyldes andre Aarsager.

Det er nu klart, at den forskellige økonomiske og sociale Lagdeling i København og paa Frederiksberg nødvendigt maa øve Indflydelse paa og finde sit Spejlbillede i forskellige ydre Livsforhold. Ikke alene turde det have Interesse at udrede Forbindelsen mellem Velstandsforholdene og disse Livsforholds Ordning, men de herom hentede Oplysninger ville atter kaste Lyset tilbage paa de økonomiske og sociale Forskelligheder og indirekte bekræfte disse.

Den antydede Forbindelse vilde sikkert kunne paa-vises paa en Række Livsomraader, hvis det ikke for manges Vedkommende — jeg tænker her eksempelvis paa Banker, Sparekasser, Pantelaanerforretninger, Forlystelsesanstalter o. s. v. o. s. v. — galdt, at en Udskilning mellem Hovedstaden og Frederiksberg umuligt lader sig foretage. Derimod vil man kunne følge Traaden mellem den økonomiske og sociale Lagdeling og visse Institutioner af offentlig Karakter, blandt hvilke jeg her holder mig til Skolevæsen, Alderdomsforsørgelse og Fattigvæsen.

Det Forhold, der paa Skolevæsenets Omraade turde tjene bedst til Belysning af de sociale Forskeligheder mellem Hovedstaden og Frederiksberg, er de skolesøgende Børns Fordeling mellem Kommuneskoler og andre Skoler.

Som bekendt har Udviklingen i de sidste Decennier baaret meget stærkt henimod, at et stadig større Procental skolesøgende Børn drages over til Kommuneskolerne. For kun 20 Aar tilbage i Tiden var Forholdet dette, at af samtlige i Hovedstaden skolesøgende Børn gik ikke Halvdelen eller nøjere bestemt 46,2 pCt. i Kommuneskolerne; i 1895 søge 35,352 af 48,000 Skolebørn eller ca. 73,6 pCt. af det hele Antal de kommunale Skoler. Forholdet har altsaa forandret sig saa radikalt, at medens for c. 20 Aar siden de private Skoler toge den større Halvdel af samtlige skolesøgende Børn, maa disse Skoler nu nøjes med nogle faa Procent over en Fjerdedel, og hele dette Materiale er væsenlig frataget Mellemskolen. Grunden til denne Omvæltning i Skoleforholdene kan ganske vist delvis søges i en

anden Sammensætning af Befolkningen, idet de Klasser, navnlig Arbejderne, der fortrinsvis sende deres Børn til Kommuneskolerne, nu udgøre en større Procentdel af Forsørgergruppen end tidligere; men Forskydningen er saa stærk, at den ved Siden heraf for en meget væsentlig Del maa skyldes den Omstændighed, at Kommuneskolen har erobret nye Befolkningslag. Den nævnte Udvandring til Kommuneskolerne maa vel atter for en Del forklares ved, at Undervisningsniveauet mellem de offentlige Skoler og Mellemskolen er forandret i de førstnævntes Favør. Jeg skal ikke komme ind paa det aktuelle Spørgsmaal om Betimeligheden af en højere Løn for Kommuneskolelærere; i denne Sammenhæng maa det kun siges, at deres Løn i alt Fald er bedre end de Honorarer, der bydes Lærerne i den lavere Privatskole, og at dette sikkert i høj Grad paavirker Lærerstandens Rekruteringsniveau, paa samme Tid som Kommuneskolernes Lokaler ere bedre end selv flere af de højere Privatskolars. Men hertil føjer sig vel ogsaa andre Aarsager. Det tør antages, at visse Lag af den lavere Middelstand, der mest have lidt under den moderne økonomiske Udvikling, i ydre Kaar ere komne Arbejderstanden nærmere end før og have opgivet Kampen for at holde deres Børn i de private Skoler. Overgangen fra Privat- til Kommuneskolerne er videre i høj Grad fremskyndet ved den Anskuelse, der i stigende Maal breder sig i vide Befolkningskredse, at de offentlige Samfund bør tage hele Undervisningsvæsenet paa sig. Men trods den skete Forskydning vil det Forhold, i hvilket tvende Kommuner sende deres Børn henholdsvis til de offentlige

og private Skoler, dog være godt karakteriserende for de sociale Forskelligheder mellem begge, saa sikkert som der til enhver Tid findes Samfundslag, som paa det yderste kæmpe for Bevarelsen af den højere sociale Rangstige, der betegnes ved, at de lade deres Børn gaa i private Skoler sammen med andre Børn af ligestillede Forældre.

Vil man paa Skolestatistikens Omraade drage en Sammenligning mellem København og Frederiksberg til Oplysning om de sociale Forskelligheder i de to Kommuner, gælder det imidlertid om at vise — ikke hvilket Procenttal Kommuneskolerne i den paagældende Kommune tage af samtlige dér skoleøgende Børn — men hvor stor Procentdel af Skolebørn, hjemmehørende i hver af Kommunerne, der gaar i de offentlige Skoler. Disse to Forhold falde nemlig ikke sammen; thi københavnske Børn gaa i frederiksbergske Skoler og omvendt, og de Kontingenter Børn, som de to Kommuner¹ sende til den anden Kommunes Skoler, udligne ikke hinanden. For Kommuneskolernes Vedkommende kender man ganske nøje Udvexlingsforholdet. I frederiksbergske Kommuneskoler gik der i 1895 133 københavnske Børn, medens omvendt de københavnske offentlige Skoler søgtes af 270 Børn fra Frederiksberg. For Privatskolernes Vedkommende eksisterer ikke nogen nøjagtig Statistik; men i Følge Oplysninger, meddelte mig fra kompetent Side, stiller det sig saaledes, at ca. 1400 københavnske Børn maa antages at gaa i frederiksbergske Privatskoler, medens omvendt 700 frederiksbergske Børn søge til København. Forskellen skyldes væsenlig den Omstændighed, at flere store frederiks-

bergske Privatskoler ligge lige op ad Københavns Grænse. Godskriver man nu Hovedstaden for de Børn, som den sender til Frederiksbergs Skoler, og gør Gengæld ligeoverfor Frederiksberg, kommer man til det Resultat, at København sender 72,5 pCt., Frederiksberg derimod kun 62,4 pCt. af samtlige i Kommunen selv hjemmehørende Skolebørn til Kommuneskolen.

Kaster man videre Blikket fra Skolevæsenet til Alderdomsforsørgelsen, vil man finde, at de fra denne hentede Resultater indirekte bekræfte det Billede, som de foregaaende Undersøgelser have fremkaldt om den forskellige økonomiske og sociale Lagdeling i de to Kommuner. Af fast understøttede Hovedpersoner var der i København i Aaret 1895 5435, paa Frederiksberg 527. Disse Tal betyde, at af Hovedstadens Befolkning nød 1,6 pCt. eller omtrent hvert 60de Menneske fast Alderdomsunderstøttelse som Hovedperson, i Søsterkommunen kun 0,9 pCt. eller ikke én af Hundrede. Tages de understøttede Bipersoner med, forandres Forholdet kun yderligere i Frederiksbergs Favør. Hovedstaden møder da op med over 2 pCt. af den hele Befolkning; Frederiksberg kun med 1,1 pCt. I København nød hvert 50de Menneske, direkte eller indirekte, godt af Loven af 9. April 1891, i Frederiksberg Kommune var dette kun Tilfældet med én af Hundrede. Mere illustrerende turde det være at betragte Forholdstallene for Befolkningen over 60 Aar, idet Aldersfordelingen, som den var den 1. Februar 1895, lægges til Grund for den opstillede Beregning. Det viser sig da, at af hele den køben-

havnske Befolkning over 60 Aar modtog 21 pCt. Alderdomsunderstøttelse i Egenskab af Hovedpersoner, 23,1 pCt. af Kvinderne, 17,4 pCt. af Mændene. I Frederiksberg Kommune derimod var det kun 11,5 pCt. af Befolkningen over 60 Aar, der direkte modtog Understøttelse. Medens hvert 5te Menneske over 60 Aar nyder Alderdomsunderstøttelse som Hovedperson i København, er dette kun Tilfælde med hvert 9de Menneske paa Frederiksberg. For Personer over 70 Aar ere Afvigelserne endnu stærkere mellem de to Kommuner. For disse Aldersklasser møder København med en Procentstyrke af 27 pCt., Frederiksberg af c. 13,7 pCt. Jeg skal iøvrigt paa dette Sted erindre om, at det virkelige Antal af alderdomsunderstøttede Personer over de nævnte Aldersgrænser er større end her angivet, idet en Del af de som Bipersoner understøttede Ægtefæller, særlig for de højere Aldersklassers Vedkommende, maa antages at have overskredet det 60de Aar. Forskellighederne mellem de to Kommuner træde yderligere stærkt frem, naar det oplyses, at et langt større Procenttal af de Understøttede vare forsørgelsesberettigede udenfor Kommunen for Frederiksbergs Vedkommende end for Københavns. Af samtlige de i 1895 i København understøttede Hovedpersoner vare kun 10 pCt. forsørgelsesberettigede udenfor Hovedstaden; derimod havde c. 53 pCt. eller lidt over Halvdelen af de i Frederiksberg Kommune alderdomsunderstøttede Personer deres forsørgelsehjem andetsteds. Dette Forhold vil naturligvis give sig Udslag i Kommunernes Byrde ved Alderdomsforsørgelsens Gennemførelse, idet den Hjælp, som

ydes til Personer, der have deres Forsørgelseshjem i andre Kommuner, refunderes for de tre Fjerdedeles Vedkommende. Gaar man ud fra den Forudsætning, at Staten for 1895, ligesom for de foregaaende Aar, bærer Halvdelen af Udgifterne ved Alderdomsforsørgelsen, stiller det sig saaledes, at Københavns Kommunes egne Udgifter ved Alderdomsforsørgelsen — Administrationsudgifterne fradragne — blive 341,764 Kr.. Frederiksbergs 28,802 Kr. Maaske illustreres Forholdet bedre ved at sige, at for hver af Hovedstadens 333,835 Indbyggere udgives der lidt over én Krone til Alderdomsunderstøttelse, medens der paa Frederiksberg udgives lidt over $\frac{1}{2}$ Kr.

Vil man endelig kaste Blikket paa Fattigvæsenets Tilstand i de to Kommuner, maa det erkendes, at dette Forhold staar i en ret nøje Forbindelse med Kommunernes økonomiske Fysiognomi. En betydelig Fattigbyrde taler paa Forhaand om en stor Befolkning, der til Stadighed mangler Subsistensmidler eller lever paa Randen af en økonomisk Afgrund, i hvilken det mindste ydre Uheld kan støde den ned. Men en Forudsætning for at kunne benytte Fattigforholdene til Sammenligning er det naturligvis, at det statistiske Materiale er ensartet, og dette kan ikke siges om Københavns og Frederiksbergs Fattigstatistik. Det er saaledes med alt muligt Forbehold, at jeg anfører, at Gennemsnitstallet af Personer, der i Hovedstaden var indskrevet i fast Almisse, Plejebørn fraregnede, og havde Ophold der, var 5699, medens Gennemsnitstallet for Frederiksberg var 447, altsaa en relativ Overvægt for Hovedstaden af c. 100 pCt.; thi medens

samtligte Personer under fast Forsørgelse i København have Forsørgelsesret i Kommunen selv, er dette ingenlunde Tilfældet for Frederiksbergs Vedkommende. Af 140 enlige Fattige udenfor Stiftelser, der modtog Understøttelse i 1895, vare saaledes kun 52 forsørgelsesberettigede i selve Frederiksberg; af 91 Familier kun 44. Nogen Støtte for en Sammenligning mellem den hjemmehørende Fattigbefolkning, de to Kommuner maa underholde, kan man maaske snarere faa gennem Fattigvæsenets Nettoudgifter. Københavns Fattigudgifter vare i 1895 2,026,593 Kr., herunder dog indbefattet Administrationsudgifter for hele Forsørgelsesvæsenet, Frederiksbergs 105,898 Kr. I runde Tal vare altsaa Kommunens Udgifter til Fattigvæsenet pr. Indvaaner i København 6 Kr., paa Frederiksberg knap 2 Kr. Imidlertid maa det her ligesom ved Omtalen af Alderdomsforsørgelsen, erindres, at der kun er Tale om en Sammenligning mellem, hvor meget de to Kommuner udgive til de nævnte Samfundsopgaver, ikke om de Byrder, disse foraarsage Skatteyderne; thi her ville naturligvis Kommunernes forskellige Ressourcer, navnlig deres Formueindtægter, gøre deres Indflydelse gældende.

Forskellen mellem Københavns og Frederiksbergs Fattigbudget er saa tungt vejende, at den yderligere tjener til at bekræfte Resultaterne af tidligere Undersøgelser om den sociale og økonomiske Lagdeling i de to Kommuner. Alt stemmer paa det bedste overens deri, at København i højere Grad end Frederiksberg er en Modsætningernes By, hvor Arbejderne og de ubemidlede Klasser findes stærkere repræsenterede, hvor et højere Procenttal af Skole-

børn søge de offentlige Skoler, og en større Del af Befolkningen falder Fattigvæsen og Alderdomsforsørgelse til Byrde; men den er paa samme Tid i højere Grad de store Indtægters By med den deraf følgende rigere Luxus, for hvilken det større Tyendehold i Kombinationerne med 4 og flere Tjenestefolk kan betragtes som et instar omnium.

Der rejser sig naturligt det Spørgsmaal: Hvorvidt vil Frederiksberg ogsaa i Fremtiden kunne bevare sit nuværende Særpræg, eller vil dette efterhaanden udslettes, og navnlig vil Byen i kommende Aar blive Hjemstedet for en større industriel Virksomhed med deraf følgende forøget Arbejderbefolkning. Jeg skal nu ikke vælge den lidet taknemlige Rolle at profetere om Fremtiden, men kun hentyde til et enkelt Forhold, som turde have stor Betydning i denne Sammenhæng, nemlig de ejendommelige frederiksbergske Byggeforhold.

Der er her tvende Momenter, som virke i samme Retning, men som maa holdes ude fra hinanden. Fra 1887 blev der ved Overenskomster mellem Kommunen og Ejerne af en Del af de samlede Grundarealer, hvis Bebyggelse forestod, paalagt bemeldte Ejere visse Servitutter, hvis Indhold navnlig gik ud paa at udelukke Indretningen af ganske smaa Lejligheder (under 185 □ Alen). Af langt mere vidtrækkende Betydning blev den frederiksbergske Bygge-lov af 11. April 1890. I Henhold til denne Lovs Bestemmelser blev det Areal, som det ved Opførelsen af nye Bygninger var tilladt at bebygge, reduceret efter et vist, med Etageres Antal stigende Forhold, naar der i en Beboelsesbygning, over to Etager høj,

indrettedes mere end to Beboelseslejligheder med en Gulvflade under 120 □ Alen.

Disse samvirkende Aarsager have haft den aller største Indflydelse paa Arten af den frederiksbergske Bebyggelse i de senere Aar. Medens de nye frederiksbergske Toværelses Lejligheder, som indrettedes i Aarene 1886—87, udgjorde nøjagtigt samme Tal som alle andre nye Lejligheder tilsammen, var deres Procentstyrke i 1889 sunken til 44 og i 1892 — det første Aar, der maa antages at staa under den fulde Indflydelse af Loven af 1890 — til Nul, for i det følgende Treaar at hæve sig til kun 5 pCt. af det hele Antal nye Lejligheder. Et Fald fra 50 til 5 pCt. er altsaa Resultatet af de samvirkende Aarsager.

Denne ejendommelige Udvikling maa antages at faa en vis Indflydelse paa Frederiksbergs Muligheder som Centrum for en forøget industriel Virksomhed og dermed følgende større Arbejderbefolkning. Nu er det jo muligt, at Antallet af nyindrettede Toværelses Lejligheder ikke vil blive fuldt saa ringe i kommende Aar, som det har været i 1893—95. Jeg støtter mig her til statistiske Oplysninger om de ledige Lejligheders Tal. Medens dette Tal i 1891 indeslutter over en Tredjedel ét og to Værelses Lejligheder, udgøre disse i 1896 kun mellem en Sjette- og Syvendedel*) af samtlige ledige Lejligheder. Dette turde være et Tegn paa, at der er en relativ stærk Trang til smaa Lejligheder paa Frederiksberg, og bliver denne endnu stærkere, er det jo rimeligt, at Prisen vil stige saa højt, at det, trods

*) i København to Femtedele.

Byggeloven. atter kan blive fordelagtigt at indrette nye Arbejderlejligheder. En Forudsætning for at dette kan ske, er det jo imidlertid, at der ikke paa de Arealer, der i Fremtiden indtages til ny Bebyggelse, lægges Servituter, der udelukke Indretningen af saadanne mindre Lejligheder. Men klart er det i alt Fald, at den nye Byggeslov betyder en Forøgelse af Produktionsomkostningerne for Lejligheder under 120 □ Alen og dermed en Forhøjelse i Arbejderlejlighedernes Pris, der noget vil hæmme Bosættelsen af en Arbejderbefolkning og derigennem indirekte vanskeliggøre Opblomstringen af en større industriel Virksomhed i vor Søsterkommune, saa længe Opførelsen af Arbejderboliger i Hovedstaden mødes af blidere Vilkaar. Jeg tror derfor ikke, at der er Grund til at antage, at Frederiksbergs sociale og økonomiske Fysiognomi i en nær Fremtid vil blive forandret ved Bosættelsen af en større Arbejderbefolkning.

Til Kontorchef Traps Foredrag knyttede der sig følgende Diskussion:

Direktør Rubin udtalte en Tak til Indlederen for hans særdeles interessante og oplysende Foredrag. De Synspunkter, Indlederen havde gjort gældende, var selvfølgelig i og for sig meget vægtige, men Taleren mente det dog af Interesse — i hvert Fald af theoretisk Interesse — at søge Sagen belyst ogsaa fra et noget andet Synspunkt.

Det var paavist, at der var en Del sociale Forskelligheder mellem København og Frederiksberg, som

jo navnlig gav sig Udtryk i Tyendeforholdet osv. og i det hele i Befolkningens Sammensætning og Formuesforhold. Men var Forskellen alligevel saa betydelig? Taleren vilde nævne nogle Tal for at vise, at paa den ene Side stod Frederiksberg og København i nærmere Forhold til hinanden, end nogen af dem stod til de andre Kommuner i Landet, paa den anden Side bleve Forskellighederne mellem København og Frederiksberg langt overgaaede af Forskellighederne endog imellem Dele af København selv. De Tal, han fremdrog til Støtte herfor, var hentet fra de forskellige kommunale Tællinger.

Tallene for 80'erne viste saaledes, at Befolkningen under 15 Aar udgjorde af hele Befolkningen 29 à 30 pCt. baade i København og paa Frederiksberg, 33 pCt. i Købstæderne, 35 pCt. i Landdistrikterne, 38 pCt. i Utterslev og 40 pCt. i Sundbyerne. Saadanne Tal, der ere saa betegnende for Befolkningens Sammensætning, stille altsaa København og Frederiksberg lige op ad hinanden med stigende Afstand fra Købstæder, Landdistrikter og fremfor alt Københavns andre Nabokommuner. De ugifte Kvinder over 20 Aar udgjorde af samtlige Kvinder over 20 Aar: i Frederiksberg 42, København 37, Købstæderne 31, Landdistrikterne 21, Utterslev 17 og Sundbyerne 16 pCt. Disse Tal ere Udtryk for Tyendebefolkningens Størrelse, Befolkningens Hurtighed eller Sindrægtighed til at gifte sig o. s. fr., og atter her ser man København og Frederiksberg nærmere ved hinanden end ved Købstæder, Landdistrikter og Nabokommuner.

Tager man nu Tallene for Københavns Nabokommuner alene -- og i den Tankegang, der hos mange

ligger bag Sammenligningen mellem København og Frederiksberg, Muligheden af en »Sammensmeltning«, kan man ingenlunde se bort fra de andre fuldt saa »naboagtige« Kommuner, — finde vi, foruden de alt anførte Data, at i Frederiksberg omfatte de »immaterielle Erhverv« 13 pCt. af Befolkningen, i København 11, i Sundbyerne 3 og i Utterslev 1 pCt.; samtidig omfatter Tyende paa Frederiksberg 10, i København 8, Utterslev 5 og Sundbyerne 3 pCt. I »Handel og Omsætning« finde vi baade i København og Frederiksberg omtrent lige saa mange Hovedpersoner som Medhjælpere, men i Sundbyerne $2\frac{1}{4}$ og i Utterslev henved 4 Gange saa mange Hovedpersoner som Medhjælpere, fordi der i København—Frederiksberg som Helhed set er Forretninger af samme Omfang, hvor i Gennemsnit hver Mand har sin Medhjælper, medens Utterslev kun have en Medhjælper paa hver fjerde Forretning.

Disse Tal fremstille København og Frederiksberg paa den ene Side, det øvrige Land eller de øvrige Nabokommuner paa den anden Side. Men lad os nu tænke os, at Frederiksberg alt var inkorporeret, vilde det saa virke særlig afstikkende overfor Københavns øvrige Bydele? Taleren troede det næppe. I 1880 udgjorde i de Gader i København, hvor under Halvdelen af Befolkningen boede i 1 og 2 Værelses Lejligheder, Befolkningen under 1 Aar 1,9 pCt. af den hele Befolkning; hvor 50—75 pCt. boede i saadanne Lejligheder: 3,1 pCt., og hvor over 75 pCt. boede i 1 og 2 Værelses Lejligheder: 3,9 pCt. Saa stærk er Sondringen mellem Gaderne, maalt efter Beboelsesforholdene; jo daarligere man bor, des flere Børn, des større Udvandring af Voxne (Tyende) til de bedre

Boliger, hvor Børnenes Antal er ringere og de Voxnes større. Derfor finde vi ogsaa for 1890, at af Befolkningen indenfor Søerne udgør Befolkningen under 15 Aar 24 pCt., men af Befolkningen udenfor Søerne 36 pCt. — saa skarpt staa de to Bydele mod hinanden. I 1882 viste det sig ved Industristatistikken, at i København K var kun en Tredjedel af Haandværksforretninger uden eller med 1 Medhjælper, i København V. og N. Halvdelen, d. v. s. Forstæderne har langt flere Smaaahaandværkere end den gamle By — ganske tilsvarende til, hvad vi før saa om de Handlende.

Sidste Folketælling, for 1895, giver følgende Tal: Af hver 1000 Mennesker boede i Christianshavn 513 Mænd, 487 Kvinder, Sundbyerne 498 M., 502 K., Utterslev 487 M., 513 K., København 456 M., 544 K., Frederiksberg 436 M., 564 K., Gammelholm 420 M., 580 K. — Hvad forslaar nu Forskellen mellem København og Frederiksberg overfor Forskellen mellem Christianshavn og Gammelholm, hvor der det ene Sted er omtrent et ligesaa stort Overskud af Mænd som det andet Sted af Kvinder!

Sidste Indkomstskatfortegnelse viser pr. Kvarter i København følgende antagne Indtægt pr. Individ: Voldkvartererne 567 Kr., Byen indenfor Voldene 550 Kr., Nørre- og Østerbro 223 Kr., Vesterbro 207 Kr., Christianshavn 193 Kr. — Kan man finde stærkere Kontraster end disse fra Bydel til Bydel?

Hermed, udtalte Taleren, maatte det være nok med Tallene, som han, i den desværre altfor korte Tid, han havde haft til Forberedelse, havde taget, hvor de laa nærmest for Haanden. Han vilde derfor langtfra betragte dem som udtømmende eller som bevisende saa forskræk-

kelig meget. Kun det skulde de angive, at saa man bort fra de administrative Forskelligheder mellem København og Frederiksberg, som jo var en Ting for sig, og som havde baade sine Forudsætninger og sine Følger — men som selvfølgelig ogsaa vilde tendere til Udjævning under administrativt Fællesskab —, saa var de sociale Forskelligheder ikke større, end man vilde træffe saa at sige mellem hvilket som helst to Dele af en større By, man slog ned paa. De var mindre imellem de to Kommuner indbyrdes end mellem dem og andre Kommuner, endnu langt mindre end mellem Hovedstadens egne udprægede Kvarterer, og de blev til næsten intet ved Sammenligning med de andre Nabo-kommuner som Utterslev og Sundbyerne.

Vexellerer Bing indvendte imod Direktør Rubins Udtalelser, at man dog, naar Spørgsmaalet om en Sammensmeltning af Københavns og Frederiksberg Kommuner forelaa, maatte se hen til, hvad hver af de to Parter kunde vinde eller tabe ved Sammensmeltningen, og der maatte da for Frederiksbergs Vedkommende altid være en Betænkelighed til Stede, fordi dens Befolkning (ikke Kommunen) var mere velhavende end den københavnske Befolkning.

Kontorchef Jerichau-Christensen nærede nogen Betænkelighed ved at gaa ind paa Rubins Ræsonnement. Dettets Rigtighed maatte bero paa, om Frederiksberg kunde siges at være en Del af et større Hele, — i saa Fald havde Rubin Ret. Men hvis Frederiksberg kunde betragtes som en selvstændig By, en selvstændig Enhed, havde Kontorchef Trap utvivlsomt Ret i sin Opfattelse. Taleren mente nu ikke, at man kunde jævnstille Frederiksberg med de af Rubin frem-

dragne Distrikter af Hovedstaden; de sidstnævnte kunde næppe betragtes som særskilte Organismer, men de vare Dele af den store By, som i ét Kvarter har sine Kontorer, i andre sine Arbejderbeboelser o. s. v.

Direktør Rubin udtalte, at han havde betragtet Forholdet fra begge de Sider, Kontorchef J.-Chr. havde omtalt. Hvis Frederiksberg ansaas som en selvstændig By, saa var det paavist, at den stod Byen København nærmere end andre Byer, og betragtedes den som Distrikt, saa vilde det føje sig ind i de københavnske Distrikter, ikke som Yderlighed, men tværtimod medierende. Det var forresten temmelig vanskeligt at sige, hvorfor Frederiksberg mere skulde være en »By«, set i nærværende Sammenhæng, end Østerbro m. v., i Virkeligheden er den en Del af Hovedstaden, hvis Befolknings Sammensætning netop er bestemt herved. Taleren vilde iøvrigt ikke ind paa Sagens praktiske Side. Han var klar over de administrative Forskelligheder m. v., men havde kun ønsket at supplere Indlederens Tal med nogle andre Tal, for at man, til saa meget fyldigere statistisk Belysning, kunde faa at se, ikke blot hvad der skilte de to Kommuner, men hvad der nærmede dem, overfor Forskellen fra andre Kommuner, deriblandt de øvrige Nabokommuner, og overfor Forskellen mellem de københavnske Bydele indbyrdes. Den egentlig kommunale Debat skulde han ikke blande sig i.

Ingeniør Johansen kunde overfor de forskellige Opfattelser, der var gjort gældende, ikke tilbageholde det Spørgsmaal: hvad vil man med Sammenligningen? Vil man have Klarhed over de økonomiske eller de sociale Forskelligheder? Sagen var nemlig den, at det

af Indlederen oplyste, efter Talerens Mening, gjorde det klart, at medens der er ret store sociale Modsætninger imellem de to Kommuner, kunde det samme ikke siges om den økonomiske Side, idet de gode Indtægtskilder, som København havde i sine kommunale, industrielle Etablissementer, opvejede den mindre Skatteevne hos Befolkningen.

Professor Falbe Hansen anførte, at det var af meget stor Betydning, at Frederiksbergs Arbejderbefolkning gennemgaaende var mere velhavende end Københavns. Dette kunde ikke statistisk godtgøres, thi den store Gruppe af Skatteydere, som havde en Indtægt mellem 7 og 1400 Kr., var det ikke muligt at faa nærmere Oplysninger om. Taleren havde imidlertid ved gennem mange Aar at leve mellem denne Befolkning faaet det bestemte Indtryk, at den hørte til de bedst stillede Arbejdere, hvad Taleren saa vel begrundet i, at Beboelsesforholdene vare bedre paa Frederiksberg end i København, ligesom de hygiejniske Betingelser vare bedre. Paa Grund af de i Danmark overvejende herskende vestlige Vinde var Luften sundere paa Frederiksberg end paa Østerbro. Forholdene vare derfor formentlig endnu gunstigere for Frederiksberg, end Statistiken viste. En anden Sag var det, at Udviklingen i de senere Aar havde taget en for Frederiksberg uheldig Retning. Den gamle Idyl var tildels forsvunden, de velstillede Samfundsklasser havde en Tendens til at flytte bort, og de, der kom til, vare mest Arbejdere og Folk, hørende til Embedsklassen. Dette betød en Tilbagegang, og det maatte derfor være en Opgave for Kommunalbestyrelsen at raade

Bod paa denne uheldige Udvikling gennem hensigtsmæssige Byggebestemmelser o. s. v.

Overretssagfører Carl Meyer: Spørgsmaalet om Sammenslutning af de to Kommuner var jo fremme under mange Former. Netop for Øjeblikket var der nedsat et Udvalg, hvoraf Taleren var Medlem, og som skulde overveje Hensigtsmæssigheden af et fælles Brandvæsen for København og Frederiksberg. Her var ikke Stedet at komme ind paa Detajlspørgsmaal, Taleren vilde holde sig til Sagen i dens Helhed, den fuldstændige Sammenslutning af København og Frederiksberg til én Kommune. Den almindelige Tendens gik jo i Retning af Centralisation, men Taleren kunde ikke faa Øjet op for det nyttige heri. Exempelvis skulde blot nævnes, at de hensigtsmæssige Byggeservituter paa Frederiksberg aabenbart vare et Udslag af, at det var en lille Kommune, noget saadant var næppe kommet frem, hvis Frederiksberg kun havde været en lille Yderdel af København. Det var ogsaa en bekendt Sag, at der for Tiden var Vind i Sejlene i Frederiksbergs kommunale Styrelse; som et godt Resultat heraf kunde nævnes, hvad der var opnaaet med Hensyn til Friskolebørns Bespisning; noget saadant lod sig lettere gøre i den mindre Kommune end i den store. Endelig vilde Taleren fremhæve den Fordel, det er for det aandelige Liv, at de kommunale Interesser ere levende i Befolkningen, navnlig i Tider, hvor Politiken ikke formaar at fylde Sindene. Man burde ikke berøve Borgerne den aandelige Impuls, som de kommunale Spørgsmaal kunne vække, — men noget saadant vilde let blive Følgen, naar Frederiksberg ophørte at være en selvstændig Kommune. — De Tal, der vare frem-

førte fra den ene og den anden Side, kunde ikke afkræfte den Paastand, at Totalbilledet af Frederiksberg har en ganske anden Karakter end Hovedstaden, og derpaa kom det an, naar Talen var om de to Kommuners Sammenslutning til én.

Overretssagfører Axel Bang oplyste som Supplement til, hvad der var meddelt om Skatteindtægten i de to Kommuner, at man ved Ligningen paa Frederiksberg kun gaar ud fra den almindelige, ordinære Aarsindtægt, medens man i København sætter Borgerne i Skat efter deres virkelige Indtægt, altsaa medregner det rent ekstraordinære Overskud. Forskellen mellem Skatteindtægten i de to Kommuner er altsaa i Virkeligheden større, end de af Indlederen meddelte Tal lade formode.

Efter yderligere Bemærkninger af Overretssagfører Meyer og Vexellerer Bing om den Maade, hvorpaa Byggeservituterne paa Frederiksberg i sin Tid ere blevne erhvervede for Kommunen, replicerede Indlederen.

Overfor Direktør Rubin bemærkede han, at det ingenlunde forundrede ham, at der var indbyrdes større Forskelligheder mellem Dele af København end mellem denne og Frederiksberg, som jo ikke udgjorde et ensartet Hele. En Sammenstilling mellem Hovedstaden og Frederiksberg forekom ham dog at have særlig Interesse, netop fordi det her drejede sig om to selvstændige Kommuner med deres adskilte Interessessfære, som man jo ikke kunde se bort fra. Forholdene havde jo ogsaa paa flere Omraader udviklet sig forskelligt netop under Paavirkning af de afvigende Lovgivningsbestemmelser. Paa given Anledning skulde Taleren,

som en faktisk Oplysning indskyde, at den Ordning af Friskolebørnenes Bespisning, der nu var besluttet paa Frederiksberg, i Virkeligheden var gennemført i København, men her indenfor de enkelte Skoler, idet disse i Sagens Interesse stillede Komfur, Brændsel og Betjening til fri Disposition til Madens Tilberedning. — Taleren var ikke direkte kommet ind paa det meget omfattende Spørgsmaal om en Sammenslutning mellem Hovedstaden og Frederiksberg. Her vilde naturligvis mange forskelligartede Hensyn gøre sig gældende, men rent finansielt maatte man, som antydet, ikke alene se hen til, hvilke større Byrder Befolkningens Forskelligartethed kunde foraarsage de to Kommuner, men ogsaa til disses forskellige Ressourcer.

Formanden sluttede Mødet med en Tak til Foredragsholderen.

Nationaløkonomisk Forening.

Foreningen afholdt Torsdagen d. 22. Oktober sin aarlige Generalforsamling. Paa denne forelagdes og godkendtes Regnskabet for det foregaaende Aar. Den afgaaende Bestyrelse (nemlig: Overpostmester H. G. Petersen, Professor, Dr. V. Falbe-Hansen, Grosserer O. B. Muus, Direktør Marcus Rubin og Professor, Dr. Will. Scharling) genvalgtes. Efter Generalforsamlingen forhandlede Foreningen om Terminshandelen; — jfr. foran S. 705 fg.

Sit næste Møde afholdt Foreningen Torsdagen d. 19. November, og diskuterede da om de økonomiske og sociale Forskelligheder mellem København og Frederiksberg, — jfr. foran S. 723 fg.
